

ITER BUDA HADRIANOPOLIM

ANNO MDLIII EXARATUM

A B

ANTONIO VERANTIO

TUNC QUINQUECCLESIENSI,

MOX AGRIENSI EPISCOPO,

AC DEMUM

ARCHIEPISCOPO STRIGONIENSI,

REGIO IN HUNGARIA LOCUMTENENTI,

MAGNO REGNI CANCELLARIO,

ATQUE

S. R. E. CARDINALI ELECTO;

*Nunc primum e Verantiano Carthophylacio
in lucem editum.*

OPTIMO AC PRÆCLARO VIRO

COMITI

FRANCISCO DRAGANITIO

VERANTIO

SEBENICENSI PATRITIO

J. U. D.

PRISCÆ HOSPITALITATIS

AC LITERARUM CULTORI

EXIMIO

FRAGMENTUM VERANTIANUM

MERITA LUCE DONATUM

GRATI DEVINCTIQUE ANIMI

MONUMENTUM

D. D. D.

ALBERTUS FORTIS.

OPTIMO AC PRAECARIO VIRO

COMITI

FRANCISCO DRAGANITIO

VERANTIO

SEBENICENSIS PATRIOTIO

J. U. D.

PRISCAE HOSPITALITATIS

AC LITTERARUM CULTORI

EXIMIO

FRAGMENTUM VERANTIANUM

MERITA LUCE DONATUM

GRATI DEVINCTIQUE ANIMI

MONUMENTUM

D. D. D.

ALBERTUS FORTIS.

Ex Numismate argenteo.

ANTONII VERANTII

SEBENICENSIS

ITER BUDA HADRIANOPOLIM.

Decima octava, & vigesima prima Julii MDLIII a Passa Budensi auditi, qui nobis se humanissimum exhibuit, & non solum nobiscum familiariter, sed & civiliter præter omnem suæ gentis morem colloquutus est. Nec mirum; dicebatur enim litteras didicisse. Quæcumque autem apud eum voluimus pro voto gessimus. De conjuratis tantum Petrovii nonnihil laboravimus; quibusdam auxilia ex Temesvaro, Zegedino, & Zolnoko in Isabella Regina gratiam suppeditabat, quod expresse agebat contra inducias. Eo tamen diversis modis avvocato ab ejusmodi tumultibus, induximus tandem ut polliceretur se nihil præcipitaturum antequam nos Constantinopolim

Ve.

veniremus. Daturum se etiam ad Petrovium literas, qui ex Munkach dicebatur jam cum aliquibus copiis adventare Varadinum versus, ut interim conquiesceret, & a suo Principe expectaret quid facto vellet. Cavet tamen studio, & conatu diligenti ne Stephanum Dohd novum Vajvodam Rex noster mitteret in Transylvaniam cum exercitu: sed Andream Bathorem, qui jam annum Vajvodatu eo fungebatur, ibidem confirmaret. A cogendo autem exercitu contra Petrovium, & ejus conjuratos, quem cogere magna fama ferebatur, desisteret omnino: quia si pergeret in hoc conatu Rex, nec ipse Passa amicos Principis sui esset deserturus.

Hac XXV ejusdem mensis per veredarios Regi nunciata. Passa nos perofficiose salutato navibus grandioribus vecti IIII, & comitati VI Hassadis classario milite instructis tutelæ causa movimus è Sicambria, Budamque, ac Pestum præternavigantes, utraque ex urbe magno bombardarum fragore honoris ergo prosequuti, ea ipsa die ad oppidum Räskevi V miliaribus Pannonicis a Buda distans pervenimus, ibique noctem insequentem exegimus.

Die XXVI naves ingressi tribus horis ante lucanum tempus primo noctis crepusculo Tolnam venimus, quod oppidum a Räskevi XII disjungitur miliaribus. Nec alium insignem aut nominatu dignum locum ripis Danubii imminentem in eo tractu vidimus quam oppidum Pacchos, vinetis tantummodo circumdatum, & III ad Tolnam miliaribus nostris pertinens. A quo oppido Pacchos Paxiorum quoque familia denominatur, quæ quidem & vetus, & clara est, censeturque jam a multis annis in primorum ordine.

Tolnæ hac exacta nocte, & die VII supra XX alto jam Sole inde profecti, noctem quoque insequentem, & diem XXVIII continenter navigavimus, donec luce ad occasum inclinata ad Erdevod Arcem, quæ ad Titulien-

sem Præposituram olim attinebat, appulimus. Nec in hoc tractu quoque, qui terra xx fere & 1111 millaria, aquis paullo minus quam duplum facere perhibetur, multa vidimus loca: quod comperdia rimati fluminis inter insulas tantum sylvis obsitas, & solitudine horridas cursum tenuimus navigationis. Periclitati alioqui sæpius dum per angustiores quosdam meatus fluminis vorticosis mœandris foedos, & arborum truncos mediis aquis hic illic inhaerentes, tanquam scopulos nimis hostiles navigantibus vitabundi enitimur. Nec dies tantum quantum nox & pavoris, & periculi attulerat. Verum auspice Deo illæsi evasimus, Batha olim sacro sanguine, Mohacio Ludovicis Regis clade memorabili minime viso. Quæ autem loca nos, vidisse contigit, quum navium libuit rectoribus redire in justum alveum, hæc sunt. Kemzeg Arx familiaræ Orbassinorum in dextra Danubii prorsus diruta, & destituta, sitaque olim in amœno loco, cui adjacebat claustrum Pauli Heremitæ. Deinde oppida nominata Veresmarth, & Lazkò. Mox Dravi fluminis ostium, a quo Valcò Comitatus sumit initium, & Baroniensis desinit. Post Arcem, Erdevod, de qua super nullo honore habitata. In sinistra oppidum est Pathay, Bajan Castellum nuper ab Agriensi præsidio concrematum, & Zerenlenium vicus non obscurus priscis temporibus, nunc parvo admodum possessus homine. Deus bone! quam ubique optimæ, & fecundissimæ terræ tristis nobis facies apparuit, quam inculta omnia, quam & agri, & vineæ veprium horrore infestæ, quam omni in loco rarus agricola, rarum pecus, & crebra solitudo! Noster nauclerus homo Rascianus referebat, quod qui olim salvo nostro Imperio una in villa numerus erat colonorum, nunc in xxx vix par inveniri potest. Quid de deletis pagis censeas dici posse, quorum jam etiam nomina interiere? Verum enimvero dum tuemur, & consideramus Dravi ostium,

ostium; montem quendam altum & acutum versus civitatem Quinquecolesiarum conspeximus, quem quum ro-gassemus quinam mons esset, accepimus Harfanum ab indigenis vocitari. De quo mira narrabat meus collega Zay, quæ a veteribus accepta in hodiernum diem miraculi vice referri solent. Esse in ejus cacumine pervertustam, & jam desolatam Arcem, in eaque puteum superesse profundum & cavernosum, in quem quicquid de-jeceris, quod natura libratur nec in ima demergitur, ef-fluere in Dravum; qui ei in quinto nostro subit mil-liario a septemtrionibus. Res autem in anate aliquan-do dicitur præbuisse experimentum, quæ projecta cum signo alligato in memoratum puteum paucis diebus post visa est cum eodem signo nare per Dravum.

Apud Erdevod vix cœna sumpta ubi primum illuxit Luna solvimus, & enavigato duorum milliarium spatio Arces inibi existentes Boroh; & Valco videre per no-ctem non potuimus.

Die vero insequenti xxiiii cum ortu Solis apparuit nobis Arx Zatha nomine, quam Turcæ haud ita pridem solo tenus diruerant. Inde jam penes amœniora loca, & ubique justo Danubii alveo tenentes cursum, occurrit nobis Arx Athya ipsa etiam disturbata, ultimus Valco comitatus limes, & primus Sirmii Athyæ proxima Vylacchum est, quam Rasciani Ulok vocant, multum olim memorabilis, ac ne nunc quoque obscura, curaque diligenti custoditur a Turcis. Erat autem olim Ducis Laurentii, & ejus cognomine utebatur quia habebat hæreditariam. Habuit Vylacchum proventus ma-ximos. Cæterum unum ultimæ conditionis habitum non prætermittam referre, qui appellatus est obolarius ab unius oboli collatione. Nec succurrit quibus ex rebus proveniebat; ejus tamen summa pecuniæ ascendebat ad vi millia aureorum; seruntque eam pensionem supra quam

quam dici possit moleſtam , & oneroſam ſemper fuiſſe ſubditis . Quare ſœpenumero xx millia aureorum Duci ſuo quotannis pendere voluerunt ſi eo proventu eos liberaffet . Exorari tamen numquam potuit ; & profeſſus eſt ſi centuplum pendiffent ſe non facturum , ne ejus inſtitutores injuria afficeret . Unde quatuor primariorum Regulorum Hungariæ Thomæ Strigoniensis Archiepiſcopi , Stephani Bathorei , N. Orzagi , & Laurentii Ducis IV facete dicta memorantur . Primis tribus tria erant oppida . Priori Kemencze quod *fornacem* ſignificat ; proximo Karon quod *damnum* , tertio Gengies quod *uniones* , quarto proventus obolaris quem Fyller vocant . Quum igitur tres illi a Strigoniensi Archiepiſcopo convivio fuiſſent aliquando excepti , mutuoque inter ſeſe de magnitudine opum familiariter concertarent , Stephanus forte Bathoreus prior per extenuationem damnoſi nominis tantas ſibi opes eſſe diceret , ut ex damno etiam redditus illi maximi provenirent : ſubjunxit N. Orzagus ſuas vero tantas ut canes , etiam apud eum in unionibus ambularent : Laurentius Dux protulit obolarem redditum : Thomas demum , quia e re nata hic ſermo in medium prodierat , cupiens ipſe etiam aliquid afferre ſimile , ſubita cogitatione ditionem ſuam percurrit ac inquit : Domini , mihi quoque fornax eſt , aut malitis Stuba , ea amplitudine ut aliquot millibus hominum hospitia ſuppeditare poſſit .

Ab Vylaccho Corofca caſtellum , & mox Banmonoſtra , Syrmienſis olim Episcopatus ſedes , Arx quondam cum oppido non incelebris , & edito atque amœno loco , Danubioque imminenti poſita ; nunc jam ſolo ſitu , & exili veſtigio ruinarum nota , nec colono ut ante poſſeſſa multo , deſolatis , & in ſolitudinem redactis innumeris tractibus vinearum , quibus a continenti latiffime in coronam vallabatur .

Non prætermittam de Ciervogii quoque Arce quæ fuit Valentini Terek meminisse, cujus & Atthya supra memorata erat, ambæque iisdem pollebant dotibus, atque eodem situ, sed similem fortunam sortitæ ut aliæ solo sunt æquatæ:

Hinc oppidum Kamoncz attigimus frequens olim habitatoribus, & Sacerdotibus, & literariis ludis celebratum, unumque inter alia quæ in Syrmio habuerunt existimationem non postremum, sive opes & ubertatem loci respicias, sive oppidanorum nitorem, & industriam. Centum quinquaginta domos lapideas exstructas, & decenti ordine positas, ne luteas easque numerosas reliquæ plebis casas enumerem, in eo videre erat. Nunc omnino vix cernuntur xv stramineæ. Ferunt loci incolæ VII millia vini doliorum effusa fuisse in oppido quum initio a Turcis eversum est, & instar non exigui rivi aream fori, quæ oppidum modica concavitate dirimebat, fluxisse genu tenuis.

A Kamoncz Varadinum Petri cum occasu solis pervenimus, ibique totam noctem exegimus non ausi per tenebras navigare propter molas oppidi Karon, quæ majore numero per eum tractum Danubii collocatæ impediebant cursum rectiorem.

Die posteriori xxx ingressi navigationem prodeunte aurora Karon oppidum primum vidimus, ubi etiam Arx olim fuerat, sed a Turcis jam disjecta est. Huic oppido etsi pristinus decor ademptus sit, & diminuta domorum habitatorumque frequentia, nullum tamen a Tolna visum est nobis esse hoc Karonte magis incolume, magis frequens, & agrorum vinearumque culturis perpolitum, & in quo solo id temporis vinum Syrmienſe retinet existimationem aliquam veteris valoris, adeo in locis reliquis ea cura destitutæ sunt vineæ. Apud hoc oppidum Mons Almus, antiquis nostris Fru-

sca appellatus definit, qui ab ora quæ Atthyam, & Vylacchum Arces discriminat incipit, vinoque singulari notus est, cujus vitem Probus Imperator primus ex Italia allatam plantasse dicitur. Habet hic Mons XII circiter milliaria longitudinis, latitudinis tria ubi latissimus, totusque ex omni parte per latera, & radices vinetis cultus; juga sylvis amœnis virent, ac densantur citra horrorem. Nunc, quod deplorandum maxime est, vix e regione Danubii, cui grato atque aprico aspectu, spatiosoque satis sufficienter & leniter imminet vertice, omnino xx vineas non ostendit viatoribus: quum olim nullus a sylva locus vacuus non erat vitibus confitus, præsertim vero qui in tumorem magis excreverat, & incumbentem in se propius meridianum solem excipiebat.

Ubi autem hic mons apud Karontem ut dixi definit, mox eodem loci finditur bifariam, eaque pars quæ petit mediterranea in sinistram regionem vocatur Albus, pars altera, quæ a Danubii ripis non recedit, sortita est plura nomina, ut sunt locorum quibus imminet. Hincque est *Karon beggye*, idest Karontis mons, & id genus alia.

Karontem sequitur Zalonkemen, & Titulium Arces cum oppidis, ex opposito invicem Danubio utramque interfluente alveo latissimo fitas: eaque erat ditionis regiæ, hæc habebat præpositum, tantoque Titulium Zalonkemeno integrius & frequentius esse cognovimus quanto de Karonte dixeramus. Sed id quidem ex auditu, quia sub ipsis muris Zalonkemeni transivimus, Titulum a longe inspeximus. Nec refert de ruinis excidioque, ut putamus, dicere: quia cuncta ruinæ, desolatio, & solitudo habet. Hoc tantum adjiciendum duxi, quod Tibiscus amnis ex Carpato monte per Comitatum primo Maromarusianum fluens, deinde per Cumanorum campos in superiore Pannonia fitos lapsus

Titulii alluit promontorium, quod habet in dextro latere. Inde paullo ultra cursu provectus, & in paludes sparsus uno tandem ostio Zalonkemeno opposito in Danubium cadit. Adjacet in hoc loco Titulio longior quaedam quam latior palustris planities, eaque adeo humilis, & depressa est, ut quotiens vel Danubius vel Titibiscus excreverit aquis tota occupetur. Nec idonea esse potest usibus bellicis, quod aliquando memini me audivisse.

Eadem die ad Zalonkemenum, & dein Zemlinium, quod citra Belgradum parvo spatio positum est, pervenimus. Arx olim fuit, & oppidum obsidendi causa Belgradi priscis factum temporibus a nostris Hungaris. Nunc solo æquata Arce oppidum in pagum redactum. Zalonkemenum autem Arx est similiter & oppidum; eaque in editiore ripa sita est, oppidum ima tenet, vallatum quidem muro lapideo, sed tenui, & vetustate ac hyemali æstu fluminis magna ex parte ubi collapsum ubi perforatum. Arx perinde æque & imbecillibus, & ruinosis præ vetustate mœnibus eminet: nullo insigni ædificio memoranda, & in declive ad flumen pendet. Poteramus ea adhuc die appellere ad Belgradum, quum a Zalonkemenonon nisi IIII milliariibus nostris distet. Verum quia conductoribus visum est ut mane eo perveniremus, usi per eam noctem lenta remigatione, & prope solo cursu fluminis vecti, circiter mediam noctem Zemlinium advenimus, ibique reliquum noctis exegimus.

Julii die ultima cum sole surreximus, Belgradoque circumspicientes, & mirantes omnibus sæculis præclarum loci situm successimus, quem ut describerem quam proprie fieri potuit vetus jam dudum videndi desiderium fecit.

Ubi enim Zalonkemenum, & Zemlinium prætervexeris

ris secundo fluvio in meridiem a septentrione venienti occurrit Belgradum, moxque hinc torquente se in occidentem Danubio sub ipsis mœnibus ab occidente tergo recipit Savum, lato quidem ostio, sed nec violento, nec præcipiti. Sine æstu veluti in amicitiam quandam, & consanguineitatem invicem copulantur. Jam hoc loco eminet ripa paullo in aquas prominens pendensque a septentrione, & ortu, & occiduo; quicquid a meridiana plaga habet continens id planum est & late fufum, nec nisi in tumulos, & mediocres colles affurgens. Ubi vero Belgradum sedet porrectum & æquale jugum est, quod & Arcem, & Urbem simul sustinet. Verum in oriente ipsa Urbs quadrata, in occasu triangulari forma Arx posita est, eaque parte qua in acumen turbinatur Urbi inferitur, turribus & hæc & illa in vetustum morem pluribus & frequentibus exædificata. Nec dubium est veterum & Græcorum, & Romanorum in vestigio fuisse Belgradum conditum. Arx tamen nec ingens, nec ædificio eximia. Cæterum magis ad aquas videtur vergere, & muro ac duabus turribus discreta ab ipsa Urbe est. Unde duplex appellatur, eaque Turris quæ genii semper fuit nominatissima, *Neboze* nomine, posita est in hoc discrimine, nullo nec decore, nec munimento insignis, sed quia crassior cæteris, & in qua campana tenebatur, qua quum in hostes procurrendum fuit signum dabatur militi ad arma rapienda.

Sed præter hanc Civitatem, quam in jugo sitam, & cum Arce computatam esse diximus, alia Civitas adjacet a jugo ipso ad Danubium usque fusa, sicque inclusa mœnibus in rotunditatem aliquot angulorum prout ripæ ejus conditio exposcebat circularis ab ipsa summa Civitate & Arce ductis, ut in duabus ejus extremis angulis juxta aquas ripense propugnaculum in Arcis modum existat. Et hæc in septentrionem Danubio & Savo opposita sita est.

Declivia jugi orientalis, ubi sunt portæ Civitatis superioris, & meridianam continentem, quam ad muros usque planam esse dictum est, occupant latissima, & frequentissima suburbia hortis immixta. In occasu, in quo Arx est collocata, ingens & amplum penu est annonæ bellicæ, quod semper refertum tenetur ad usus expeditionis generalis. Nec aliud juxta est suburbium quam Procuratorum, & Custodum penu, paucæ aliquot habitationes, & servitorum ruguria.

De Belgradi nominibus dicere non omittam. Albam Græcam appellavere veteres, credo a Græcis conditoribus, qui ea loca initio tenuerunt: quod e Strabone etiam in VII cognoscere licet, qui Dacis has regiones, quæ olim Mœsiæ appellabantur, dicit fuisse propinquas, ne & successam nationem Græcis ritibus & religioni addictam, Rascianam scilicet commemorem, & aliud de Græcorum Imperio, quod latissime olim fines protulerat.

Romani postea Taurunum vocavere, ut in Ptolemæo, & in aliis Geographis videre est, cujus rei ratio non omnino facile reddi potest.

Hungari Handor Albam nominant, a vicino colle latiore quam altiore vitibus confito, qui mons vulgo *Handor hegye* etiam nunc appellatur.

Ab indigenis, qui sermone Illyrico utuntur, *Slavni* vocatur *Biogrād*, hoc est gloriosum sive famosum a virtute militum Ducumque, qui in præsidio ejus succisivis temporibus manserunt ab amisso Zmiderovio, & Rascianorum Imperio.

Jam postremi Scriptores Belgradum nominant a vicinitate Illyricæ dictionis *Biograd*. Ubi notandum est quod hæ Nationes Illyricæ ut plurimum sedes suorum Principum hoc nomine solitæ erant olim insignire, ut de hoc Belgrado, de Alba Regali, de Alba Julia in Transyl-

vania, & de Alba Nezer Arce ad Tyram flumen sita videmus, quæ omnes dicuntur aliquando sedes fuisse Principum. Sed Belgrado Insula est opposita amoena factis, & aptissima rebus gerendis.

At prima die Augusti, relictis in Portu ad Belgradum navibus, ubi Mysiæ superioris est initium, terra Zmiderovium versus iter inivimus, semperque ad Sarnovo Arcem summo in monte dextrorsum sitam respicientes ad Grockam pagum, ubi & Castellum est, quod jam paulo prius quam a triennio contra excursions Temesvarinorum Turcæ extruxerant, pervenimus, atque ibidem nocte exacta secundo Zmiderovium primis diei horis applicuimus, locum sane & Arce, & Urbe, ac suburbio dignum memoratu. Jugum enim quod adjacet Zmiderovio qua parte respicit Danubium abscissa fronte est, & leniter ab imo eminet; cætera in longum tractum porrectum, totum fastigio ac tergo planum est late sulum, nec nisi solis vineis, & fructifera arbore per magna spatia circum excultum. A radicibus ejus exit planicies veluti animantis cujusdam inferius labrum duum circiter millium passuum secundum ripam longa, vix vero dimidium lata, eaque penitus in flumen abiens multum & humilis & depressa sic, ut minimis etiam incrementis Danubii submergatur. Zmiderovium urbem summa hoc loci excipit ripa. Ejus autem Urbis forma triquetra est, longior quam latior, altis mœnibus ac xxx circiter turribus rectis, quadratis, æqualibus, & dimidiatim foras prominentibus, interiore in vetustum morem patentibus, apertis, tabulatorumque serie distinctis, magnitudine mediocri, Sopronio tamen nostro paullo amplior. Cæterum cornu tertio adverso anni opposita, in secundo quo aquis alluitur Arcem habet prorsus Civitati insertam, & validioribus atque altioribus tribus turribus emunitam; foris vero qua in montem respicit tota vallatur pomœrio,

rio, quod in quolibet latere tria ostendit propugnacula; fossaque muro incrustata ac longe profundiore cincta est quam flumen altum sit, adeo ut quum eam repleti usus postular non immittuntur, sed infunduntur aquarum latices. Quo fit ut e regione quoque fluminis agger, vel potius moles quædam factitia fossæ est circumjecta paulo aquarum superficiem exuperans, quo hyberni glaci- rum ætus a muris arceantur, fossæque ipsius concavitas ab arenarum influxibus tueatur, quas annium violentia soleat aggerere. Cæterum loca hic aliquot aperiam Cl. Ptolemæi quæ fortasse hætenus multis fuere ignorata: quamquam & ipse falli possim, nihilominus ostendam dubia me conjectura non fuisse ductum.

Est in inferiori Pannonia quintæ Tabulæ Europææ lib. XI cap. XVI in Civitatum nomenclatura Teuto- burgium, Cornacum, Acumincum, Rittium, & Tauru- num. Et mox in superiore Mysia, quæ nunc dupliciter appellatur Servia, & Rascia, quum sit una atque eadem regio Tabulæ Europææ IX. lib. III. c. IX. Tricornium no- men similiter Civitatis, & fluvius Moschius, & item Nys, ac tandem Ulpianum Civitates. Quæ etsi sæpenu- mero legerim alias & mecum altius considerarim, con- sultisque etiam aliis Auctoribus, & multis hominibus lo- corum eorum peritis, atque etiam inibi incolentibus, cupidus aliquid veritatis elicere, numquam tamen rem propius visus sum perspexisse, si modo perspexerim, quam iisdem locis visis & peragratis. Igitur quum a Belgrado ad oppidum Nys, qui tractus, ea via quam nos egi- mus, tota sit latitudo Mysiæ, nullum aliud flumen vi- dimus præterquam illud quod Moravam incolæ vocant. Visa etiam ejus eruptione in Danubium ad Zmidero- vium sub ipsis pene mœnibus e regione orientis, quo loco Tricornium ponit Ptolemæus, sine dubio in eam ve- ni fidem, ut & hic Morava Moschius sit, & Zmidero-
vium

vium Tricornium. Quandoquidem nec ab re inditum fuit nomen huic Civitati Tricornio, quod in triangularem sive tricorneam figuram sit condita, quemadmodum jam memoratum est superius de Zmiderovio. Nec id, ut asseram præsentis muros eos esse, quos olim Tricornium habuit. Verum in ejus fundamentis superstructos fuisse a Mysæ Regulis nequaquam eo inficias, & affirmare facile audeo id sese sic haberi.

Jam considerata positione Teutoburgii, ostii Dravi, Cornaci, Acuminci, Rittii, & Tauruni, quod nobis introitus Savi in Danubium perfacile declarat, haud dubie & Teutoburgium Quinqueecclesias, ut Cornacum Karon, & Acumincum Kamoncz, & Rittium Zalonenenum esse dixerim, quemadmodum & Ulpianum Sophiam, insigne olim Dardanorum, nunc Triballorum sive Bulgarorum emporium in xviii milliario ab oppido Nys positum. Loca autem ejusmodi non carent vestigiis vetustatis, passim enim rudera, & murorum ruinas ostendunt.

Cæterum tota hæc ora Danubii dextera munita erat olim urbibus, & castellis per Romanos, in quibus præsidia tenebant militaria contra incursiones Dacorum, ut est videre in Strabone Lib. vii, ubi dicit Danubium quam longe per Dacorum agrum fluat Danubium vocari, postea Istrum, donec Pontum attigerit per Getas: Dacorum autem tractus juxta veterum limites ab ostio Tibisci fluminis ad cataractas Danubii erat. Ab his in Pontum Getarum terra censebatur. Nunc ii Valacchi, Transalpini, & Moldavi sunt. Quod vero & Varadinum Petri & Zmiderovium opportunum loco ad arcendos Dacos positum sit nunc etiam apparet, quum quicquid est planities quæ Themessvari *puztha*, hoc est solitudo, appellatur, in qua duo etiam colles existunt insignes, & vicini inter se alter *Mezero somlyo*, alter *Er somlyo*

Somlyo nuncupatus, hoc totum Varadino Petri, & Zmiederovio velut sub oculis, aut sub specula quadam situm est, facileque ad occurrendam omni hosti habet facultatem. Unde quodcumque etiam in ditiones sinistri lateris Danubii Turcæ excurrere, aut exercitum educere solent, semper ad Varadinum Petri vadum habent, ut nullo alio loco commodius.

Verum hic prorsus nos III die Augusti digressi a Danubio, idem recta in orientem conversus est: Myliæ nos interiora petimus & gradientes dextro latere amnis Moravæ, terra nimirum ampla, fertili, nec minus pulchra, atque amœna, & montibus utrinque comitata, quorum juga nemorosa agris erant referta. Cæterum eodem die Livadam pagum venimus, qui est ad torrentem Jesfenizam, & sylvam Lomnizam situm. Quem locum dum peragramus, & inambulamus adverso torrente, didicimus domum Pauli Bakyth Venciaz nominatam haud longe fuisse, in qua olim antequam a Turcis ad nos transfret habitabat. Qui Paulus homo erat, ut scis, & Rascianis oriundus, & quum ob virtutes bellicas, quibus insigniter pollebat, tum ob fidem in Regem nostrum non vulgarem, dignus certe est ut ejus vivat memoria. Ut enim non obscure vixit meritoque inter ductores belli relatus fuerat, ita etiam obiit clara & memorabili morte, clade Joannis Coceaneri in Comitatu Valco apud arcem Ivancam (quæ erat ante quam a Turcis caperetur Francisci Zay collegæ mei) dum fugientis nostri exercitus qua frontem qua latera & demum omnes partes unus inter Duces, magno animo, & periculo suo protegendo, identidem in hostium insultantium procurrit cuneos.

Hoc pergentes tractu Turcas quosdam assequimur, qui equos ac mulos plenis hominum corribus pellebant oneratos, parsque eorum, qui gestabantur in hunc modum, per-

persona linei panni habebant tectas facies, pars vero apertas. Quæ res etiam mihi præbuit causam quæstionis. Novitas enim ejusmodi, in solo tam a nostro alieno, monstri cujuspiam fecerat speciem. Quid, inquam, sibi volunt personæ Dyonisiales? quid ea hominibus jumenta onerata? Mercatoresne sunt, an furtivi aliqui? Responsum est. Onera captivos esse; cæterum qui persona tegebantur juniorum, & nobiliorum notare conditionem, quibus caveretur ne solis ardore ac pulverum injuria facies illorum lædantur & si qui forte fuissent suffurati e propinquis locis, ne agnoscantur. Reliquos mercatores esse, & alios ex ultima venisse Thracia, alios Asia, tamque extime ad confinia prodire consueisse ut captivos ex copia vilis emant, charius in patria vendituri. Horrendum profecto, & lamentabile fuit spectaculum videre hominem venalem ut pecus, & tractari tam viliter.

E Livada pago egressi die IIII mensis memorati, moxque sylvam emensi non impendio magnam, quam supra Lomnizam vocari dixeram, in tertio circiter milliaro pervenimus ad vadum amnis Moravæ *Dervenih* a monte cui subjacet vocatum, quo & vicinus pagus nomine nuncupatur; eaque sylva etsi brevis, & non adeo densa sit, latronum tamen insidiis infamis est.

Ubi autem flumen cæpissimus trajicere alii Turcæ occurrunt, inter quos unus erat cæteris habitu, vestituque amplior: & eos quinque Ægyptii, quos nunc Giganos, sive Ginganos appellamus, una atque eadem catena colla vincti, & ordine tracti sequebantur, lamentabiles voces edentes, & egestatem excusantes. Quæsi tum ii quinam forent, & quæ causa catenarum? Retulere exactores esse tributorum, quæ tam ex pecuniis, quam ex impuberibus proveniunt. Exhorruî nefarias decumas, & contumeliam.

Didici tunc morem fuisse olim quinto quoque anno hoc impuberum tributum legere. Nunc & secundo & tertio, idque severius quam pro lege consueta corripi enim etiam vetitos, pacificique pretio avaritiæ gratia, eoque extorto denuo restitui. Quo fit ut misera plebes, audito hujusmodi exactorum emissio, ubi eosdem adesse fenserunt in sylvis abdunt liberos, vel amandant alio donec ea lues præterierit. Qua inclementia non utuntur victoriarum initiis, sed post, ubi longius protulerint finium pomœria, & jam adepta bene constituerint. Expendant hæc qui Turcarum sceptrâ expetunt, & iis clementiam erga genus nostrum inesse credunt. Ducti autem sunt hoc fuce & Græci, & Mysi, & Thraces, & reliqui quique prius subacti. Nunc jam ad nos quoque translata eorum potentia reliquos omnes protrivere. Sed redeo. Trajecto amne Morava, paulloque ultra proventi, montem Lucavizam, quem e Scardo monte ab Illyriis in Mysiam usque procurrisse puto, cœpimus scandere, qui non quod arduus, quod acclivis, & difficili via sit infamem vulgo esse affirmant, sed quod nunquam careat latronum frequentia. Vidimus in hoc tractu in sinistra ora amnis Moravæ versus Danubium duos olim nobiles Comitatus Branicievo, seu Brancio alterum vocatum Hungaris, alterum Cuciazvo excelso monte præditum, cujus etiam partem præterivimus. Montis inde Lucavizæ trium ferme milliarium jugum jam ut dictum est initum, & prospere superatum: descendimus ad Jagodnam oppidum positum in planitie rotunda, spaciofa, & corona prope lenium montium, hoc excepto Lucavizæ, circumdatum gaudet optimi foli, & pulcherrimi situs conditionibus, & amne Morava, cui in dextera parte adjacet. Hoc in oppido domus erat Baly beghi cognomento Kuciuk, qui Stephanum Mailadam fraude Petri Moldavorum Vaivodæ interceptum in Turciam

ciam captivum abduxerat. In quibus domibus, quæ jam satis collapsæ, & desolatæ fuerant, ea nocte hospitatum sumus.

Augusti quinta movimus Jagodna, usque ea die facili via, sed æstu perquam molestissimo, ad pagum Rasgni nuncupatum promovimus. Qui pagus situs est in vi milliario a Jagodna sub colle nemoroso, dictusque incolis Rasgni, hoc est veruta, quod eo loci propter duorum montium arctiorem invicem concursum postremi Rascianorum Principes, dum incursionibus Turcarum intime etiam pro foribus Zmiderovii, ultimæ suæ dittonis per fugii validius premerentur (quod Lazari temporibus fuisse memorant, quem ab Amnrathe magno Turca constat esse occisum una die cum Milosso Kobilith) obicem defecatarum arborum ramis earundem mucronatis, mutuoque nexu implicitis ac veluti veruta in adversos hostium incurfus versis (Cervos appellavere veteres) objecerant; isque pagus tametsi antea alio nomine fuisset præditus, postea tamen crebris hostium irruptionibus vastatus ac deletus est. Successu inde temporis, quo jam subjugata ea regione Turcis parebant omnia, idem per veteres colonos restitutus quemadmodum mutarat dominum ita mutavit & nomen, dictusque est ab his cervis in verutorum formam fastigiatis *Rasgni*, quod vocabulum Illyricum est.

Proinde hoc primum loco, hospite nostro nobis referente, didicimus viam qua pergebamus stratam esse in Romanum morem, & Trajanam appellari, sumereque initium apud Belgradum, & ad Constantinopolim desinere.

Miratus sum tanti Imperatoris memoriam adhuc apud tam rudes barbaros superesse. Verum non animadversa hac via a Belgrado ad hunc pagum, vel quod sit alio translata, vel terra obruta, diligentius illam observavi de.

deinceps, & comperi rem ita esse. Porro eadem via constrata est lapide non quadrato neque grandi sed mediocri, eoque qui ubique obvius fit. Ejus autem latitudo IX est passuum soliti humani incessus, nec alibi usquam partem vel frustum illius integrius, & exactius vidimus quam in exitu ab oppido Nys, quod erat longum passus circiter CXL. In locis aliis modo a dextra, modo a sinistra, frustim occurrit, apparetque per intervalla, quod partim obruta, & disjecta sit, partim luto obruta, & fruticibus hausta est, adeoque tam nobile, ac perpetuum opus male est intellectum, ut etiam vitetur sæculi hujus viatoribus, neque alio viatore quam pedite calcata, idque imbrium dumtaxat tempore.

Sexta inde Augusti, trajecto jam, & a tergo bis relicto amne Morava, venimus ad oppidum Nys, quod olim Nessus vocabatur, & fuit non obscura Civitas. Nunc mercatorum tantummodo frequentia, ruinarum aggeribus, & prostratæ, ac late jacentis Urbis cadavere memorabilis. In qua quæ veterum Romanorum elogia lapidibus insculpta reperi, dedita opera vestigata, & transcripta hic subjunxi memoriæ causa, & tuæ benevolentia gratia.

(I)

(II)

I. O. T. M.

CAPITOLI

NO EX BOTO P

NICA HERME

PRO SALUTE

DOMINI NO

STRI.

I. O. M.

PRO. S. D. N.

AVG. M. VLPI.

MARTINUS STR.

CoS. LEG. VII. CI

V. R. FUSCO. ET

DEXTRO CoSS.

(III)

(III)

D. M.
G. IVL. VINDICI
VET. VIX. ANN. LX.
ET AELIAE SERE
NAE EIVS. VIX. AN.
XXX. G. IVLI. HER.
MOCORANICI
L. FLORUS VESTRI
VS. ET TZITZIS
LIBERTI. ET AELIUS

FECVNDVS CoS
MVS. B. M. F. C.

(IV)

I. O. M.
PRO SA. DD.
NN. AVGG.
AVR. GAIVS
MIL. LEG. VII.
STR. CoS. Pos.

(V)

D. M.
VLP. AELIA
NVS VIX.
ANN. XXXV.
ATILIAE INGE
NUÆ CoNIVGI
B. M. P.

(VI)

I. O. M. FVL.
ET IVN. REG.
ET DEO LIE
ET HILA R G.
G. IVL. SERVAN
DVS VET. ET
FL. NVMSIUS.

(VII)

I. O. M.
DEPVLSORIO

(VIII)

I. O. M.
PRO SAL. DD. NN.
AVGG. MAR.
VAES. MIL.
LEG. III. STR. CoS.
PO.

(IX)

DEABVS
PLACIDI. FAV.
VLP. LAETUS
.EVERSU
EX VOTO
PRO LIB.
P.

(X)

(xv)

(xi)

LIVD. M. M. I.
 C. AVRELI. RVFINA
 VIXIT ANN. XXX.
 TOL. VALERIANUS
 CAPRINI CVL
 TORI. B.
 CONIVGI PIEN
 TISSIMAE FA
 CIENDUM CVRAVIT

I. O. M.
 CAPITOL
 INO DEO
 VLP. RVF. EX
 VO. PO.

Plures & Inscriptiones ejusmodi, & alia scitu digna monumenta vetustatis hujus Urbis invenire potuiffemus, si diutius in eadem nobis manendi, & liberius lustrandi facultas fuisset data. Nam passim & fundamenta veterum murorum e terra prominentium ostendit, & oppidanorum rara fere domus est, quæ aliquem non habeat lapidem Romani operis indicem. Verum non ultra ibidem immorati, quam tres ultimas ejus diei horas quo appulimus, & noctem insequentem, prohibiti interim etiam a comitibus itineris, ne pro arbitratu nostro vagaremur, vix hæc pauca corripuimus verius quam colligimus. Igitur omissis his redeo ad Nys, quod deinceps Nessum cum antiquis nominabo, situmque ejus pro virili parte mea describere conabor, sed paullo posteriorius, ubi prius totius hujus ipsius oræ qua processimus a Belgrado positionem demonstrabo, consideratis montibus, campis, fluminibus, & aliis quæ huc facere videbuntur; sumeturque hujus considerationis initium a Scardo Monte, qui juxta v Tabulam Europæ Ptolemæi junctus est ab occidente montibus Bebiis, a meridie vero Orbello, ne ulterius commemorem ab usque

(x)

ipsis

ipsis Pyrenæis, a quibus omnes sumunt originem qui
 Catena Mundi appellantur, quod uno ordine ab oc-
 casu in ortum provecti donec Scardum attigerint, inde
 a Scardo ad meridiem ducti in Pontum supra Mesem-
 briam civitatem desinunt. Cæterum ubi Scardus a Be-
 biis contiguis recesserit, quicquid est per Dalmatiæ re-
 giones, per Bosnam, Herzegovinam, & demum in re-
 liquæ ejus plagæ Illyricæ montium usque Belgradum,
 & Zmiderovium, & medios cursus fluminis Moravæ,
 hoc totum Scardi est, teste eodem Ptolemæo in Ta-
 bula xx. Et hucusque, quemadmodum antea dixi eum
 ramos per tot regiones extendere, progressus, Danu-
 biumque in orientem prosequutus, non ausus forsan cur-
 su cum eodem certare in meridiem sese flectit. Ductus
 inde recto margine per xxii ferme nostra milliaria ad-
 venit ad Orbellum, sed minime illi adjungitur, amne
 Morava, quem diximus Moschium veteribus fuisse ap-
 pellatum, prohibitus. Ortus enim hic Morava e radici-
 bus Scardi in regione occidentis in orientem primo
 vehitur, eoque cursu Scardum suum hoc loci dirimit,
 quo qui Catharum sive Ragusium ire pergunt iter
 agunt. Mox in septemtrionem versus Jagodnæ oppidi
 agrum perfluit, & illine iterum ad ortum torsus saltum
 Lucavizæ, qui in promontorii modum porrectus de-
 nuo Danubium sequi instituerat, circumvehitur, ac post
 in priorem rediens lineam paullo infra Zmiderovium,
 Danubio miscetur. Scardus vero huic in modum cum
 amne Morava, & montibus qui ultra Moravam sini-
 strorsum e Kuciævo exeunt, continuoque tractu cum
 Orbello quadamtenus, & cum Hæmo donec in eun-
 dem desinunt in inferiore Mysia magnis campis, & fer-
 tilibus interjectis, quos medios Trajana via insidet, hic
 coactus desinere nobis & de Orbello, & de oppido
 Nesso dicendi latius causam fecit.

Sed, & Orbellus non ultra XVIII milliaria versus eandem plagam recta linea progressus Izcare amne, qui Ptolemæo Ciabrus dicitur, a conjunctione Hæmi prohibetur. Verum ad Nessum redeo.

Civitas olim fuit non incelebris, si & situm ejus consideres, & ruinarum cumulos; eique fuit nomen Nesso secundum Ptolemæum, ab amne Nesso, qui eandem positionem seu cursum habens quem etiam Morava oritur in Orbello monte qua est meridiei oppositus, flexusque inde ad orientem per interstitium quo Hæmus, & Orbellus disjunguntur per oppidum Nessum labitur paulloque spatio unius milliariae illinc cursu provectus, condit se in Moravam non multo infra eas angustias, quibus Scardus ad Orbellum non est admissus.

Sub hoc igitur Orbelli initio situm est Nessum oppidum loco plano, & satis amoeno, nullo tamen decenti ordine vicuum distincto, & nisi mercatoribus abundaret, & antiquæ Urbis tanta vestigia haberet, vici specie esset.

Montium autem, quos dixi a Kuciævo Comitatu provenire, nosque Constantinopolim pergentes a sinistra comitabantur spatio largiore quam quos in dextra habebamus, nomina consequi non potuimus partim ob celeritatem itineris, partim ob barbariem incolarum, & quod non uno vocitentur nomine. Verum longo tractu ab agro Sophiano ulterius cursu instituto promoti Hæmo junguntur, & in ejusdem etiam nomen transeunt, quod quum ad Hæmum pervenero pluribus enodabo.

Cæterum quod adhuc ad situm Nessi attinet, nec prætereundum mihi esse duxi, montes præfati quos diximus nobis pergentibus dextra lævaque existere, hoc eodem loci in rotunditatem quandam theatralem longamque quantum duo milliaria nostra circumagere possent

sent infimul coeunt, & addunt eidem oppido non exiguum decorem.

Proinde apud Nefsum die etiam VII ob equorum lassitudinem exacta, octava inde discessimus: emensque eo spatio, quod vix IV millia passuum faciebat, appulimus ad saltum Cunovizzam ætate nostra appellatum, qui ut est arduus & longus, ita & difficilis est præsertim curribus ob lapidum frequentiam, viæque angustias, crebrisque & nimium repente incurvatis gyris interfectas.

Hic saltus simili modo atque Lucavizza e Scardo instar promontorii protensum est ex Orbello in ortum, videturque etiam ipse appetisse conjunctionem montium eorum, qui nobis erant sinistrorsum, cupiens latius evagari. Nefso tamen, & ipse ut Morava Lucavizza juxta Pyroth oppidum, & Arcem ejusdem nominis destitutam labente longius ab itinere nostro a sinistris repressus hic finem fixit Cunovizza. Nefsus vero ulterius lapsus indit nomen oppido, postea ut jam ante diximus intrat in Moravam.

At nos ea die initia tantum saltus Cunovizzæ peragrati venimus ad Pagum Zuba Clyffura, merito & Bulgaris, & Rascianis Zuba Clyffura, hoc est sicca rupes nuncupata, qui locus & vilis, & egenus est. Caterum hic primum quo ornatu decorant sese Bulgaricæ mulieres vidimus, isque nobis mire ut simplex ita levis & sane deridiculus visus est: nisi si hac ipsa simplicitate oppressam gentem a Turcis, & imprimis agrestem, vixque se homines esse agnoscentes excusabimus. Nec de veste eorum loquendum est, quæ est omnino villosa, aspera, & vilis, qualem fortasse gausapinam veteres habuere, tantumque manicæ & pectoralia indufiorum crassiore serico, eoque versicolore variegata. Capitis, & colli, & aurium monilia perpendenda diligentius.

tius. Crines a fronte discriminali facti in tenues, & crebras tricas colligunt, ductoque earundem tricarum sic ordine collectarum margine per tempora, & supra aures, additaque etiam illis ex staminum laneorum in crinium colorem tinctorum quædam quasi supplementa eisdem adhibent, ut appareant copiosiores: rejiciunt in tergus, & in unum quoddam velut rete astringunt, & demittunt infra cingulum. Hoc virgines. Maritatæ coactis crinibus altius, vittæ postrema varie sericata demittunt loco crinium ab occipite. Reliqua quæ dicentur utrisque communia.

Pileos habent ut lances ex tenuissimis virgulis factos ita ut ea pars, quæ apud nos caput obteggit & superne est clausa, apud hos aperta est summoque capiti imponitur parte latiore in cœlum versa, perinde ac si vestis fimbrias humeros supra attolleret, humeralia ima tenerent nudis omnino crinibus subtus apparentibus, adeo ut quiddam simile est Ægyptio diademati, quod in disci morem planum est. Cæterum hic ipse pileus lineo, & candido panno omni ex parte circumvolvitur, ornaturque ubique exterius partim affutis partim appositis quibusdam veluti nummis plumbeis, æreis, vitreis, & id genus multis aliis ex pelucentibus rebus, nihili alioqui, sed ad omnem motum crepitantibus. Ad hoc & capiti nihil non ex omni genere rum florum tum herbarum, quæ habent quippiam gratiæ peculiaris. Uvas præterea, & glandes, & bacchas, & similia indunt in circuitum. Aures vero quaterno, & quinque loco vulnerant punctim, appenduntque eis plumbeas inaures, pondereque longe graviore quam valentes pretio. Habent simili ex materia manicas, & dextrocheria; sed seniores feminæ, & promiscue tam virgines quam vetulæ anulos æneos plures; ima omnino internodia illis onerata. Cæterum gerunt & torques, sed non aureos, vel argenteos, in quibus præcipuum locum habent con-

chæ quædam marinæ diversi generis, post orariæ baccæ nostri moris e vitro factæ. His succedunt nolæ, quas nos alligamus accipitribus; has sequuntur nummi calculatorii ærei Rhenenses, & frustra thoracis hamati ex chalybe, & demum quicquid uspiam lucidi occurrerit torquibus apponunt, & collo pluribus spiris aggerunt. Nec uno ejusmodi torque contentæ quæ sunt in pago magis insignes duos, tres, & quatuor geminant, adeo ut quamplurimæ nobis obstarent de nobis mirandæ, & nos de illis, deque his eorum ornatibus: una quæsitivæ an nostræ mulieres tam pulchre ornarentur? Beatæ quæ nostros luxus ignorant, & suos in rebus quæ sunt nullo impendio ponunt, nec minus sua paupertate contentæ sunt quam nostræ suis divitiis.

Nona die Augusti, præterito, & viso tantum sub sinistris montibus præter quos Nessus labeatur oppido Pyrotto, Arceque ejusdem nominis vetusta, & destituta, quæ ejus fuerit antiquitas incolæ dicere nesciverunt, ad pagum Czarevo Brod nuncupatum venimus, de quo dicendum nihil est.

Decima post relicto pago Czarevo Brod simili difficultate viæ usi sumus qua in saltu, nisi quod ascensum non habuimus. Paucis enim inde eVecti passibus in angustias duorum montium, quæ quasi claustra saltui jam desinenti subjecta sunt, devenimus. In quibus præter horrorem inferne lapidum, & aquarum a lateribus montium, & ubique nemorosam solitudinis ingratham speciem nihil cernentes, hisque ipsis angustis vi horarum dato itinere tandem in patentes campos pervenimus, qui montibus collibusque in lata spatia hinc, inde per latera excurrentibus, & multis quidem cincti, quamquam majori ex parte faxeis, calvis, & nudis sylvis agros nec gratos admodum præbent, nec frequentes incolarum pagos. Esto quod illic mortales solo pecore, & satis vitam traducunt:

ii tamen miserrime premuntur, & expilantur a viatoribus Turcis, unde longius etiam a via publica sedes habent. Quo factum est ut illa die egregie jejunaverimus, donec ad pagum Bellizam perducti sumus. Hinc vero die VI Zophiam, ubi non nisi hunc ipsum diem, & insequentem noctem traduximus.

Est autem Zophia campestris civitas sine muris late & in longum patens, ac frequens æque habitationibus ac domorum copia, & Bulgarorum ingens emporium multo mercatorum concursu celebrata, sita in plano, sed paullo edito loco, sub monte Vitoffa incolis nominato, ac in Orbelli montis sine habito, qua idem Orbellus ad v mille passus ulterius progrediens Hæmo, ac Ciabro flumini propinquat.

Domus in ipsa nulla est insignis, nulla ferme lapidea; omnes humiles & humo tenus tectæ & lignæ; & si quæ sunt nobiliore structura ex formato quidem lapide factæ sunt sed incocto, & cuppis tantum coctilibus operatæ. Templis dumtaxat ornata est Turcicis, & eminentibus eorum columnis cochleis, quæ in campanilium nostrorum morem evedtæ eminentius, præbent speciem Urbibus non indecoram; ex quibus sacerdotes eorum horas diei, & orandi tempora clamoribus denunciant validissimis tam die, quam nocte. Nec aliis in ædificiis molestiorem curam ponunt quam Templorum, Balnearum, Pontium, & publicorum Hospitiorum, quæ *Kervenzarai* vocant, quasi Caravanarum Palatia; contenti in reliquum ab coeli tantum injuriis tutos esse. Temples, & Balnea, & Pontes diligenter, & æternitati, ex quadrato lapide quadrata construunt, eaque rotundis plumbatis *Cubis* cooperiunt forma a Græcis & a Romanis accepta. Nec frontem Templorum, hoc est sanctuaria, orienti, sed meridiei opponunt, cochleas Africo, quæ est plaga inter meridiem, & occasum; easque ibidem XII numeravimus.

Urbem autem hanc vetustam esse & Ulpianum olim fuisse vocatam vel ex Ptolemæi positione iudico, quam in Dardania ponit, cujus Dardaniæ nulla jam exiit memoria. At Zophiæ apparent antiquitatis vestigia ex ruderum copia, quum etiam numismata Romana eruat, & mœniorum non paucas ostendat particulas. Est præterea in ea Ædes sacra Græcæ structuræ, & præstanti magnitudine, quæ nunc in usu nullo est, paucaque loqui de illa cogor, quia videre non vacavit. Caterum hoc tantum incolæ retulerunt. Græcum fuisse Imperatorem qui quum tutelare Numen una cum uxore divam Sophiam habuisset, maritus Constantinopoli, uxor Ulpiani Tempa illi condidit, ab eoque tempore Ulpiani suppresso nomine Zophiæ successit. Fluvium autem habet bipartito divisum propter molendina, quæ intra Urbem posita sunt; & ab ipsa Urbe nomen obtinuit, qui magnus non est, nisi quum imbribus intumescit. Nos alterum ejus cursum in Urbis limine sicca rota pene, alterum parvo ponte pertransimus, oriturque in jugis Vitossæ montis, & in Ciabrum cadit paullo infra Civitatem.

Verum hinc XII profecti Augusti ad milliare unum Pannonicum in Ciabrum amnem antiquis, nobis Izcarem dictum incidimus, ibidemque initium Hæmi montis attigimus. Porro ortus Ciabrus in Orbello ad radices meridiem spectantes in orientem primum labitur, mox in septentrionem versus Orbellum ipsum ab Hæmo dividit, & in Zophianos campos erumpens sub ipsa Civitate currit præbetque non alia illi commoda quam piscium, idque citra magnam copiam. Post paullo infra Alutæ ostium e Transalpina ab Transylvania venientis Danubium ingreditur.

Izcarem autem Ciabrum esse non difficili conjectura assequutus sum. Primum quod juxta positionem in Ptole-

mæo hujus fluminis, aliud flumen nullum est, deinde quod moderni quoque incolæ hunc ipsum amnem, & urbem Zophiam terminum ponunt inter Mysiam superiorem, & inferiorem cum Thracia, quemadmodum & Ptolemæus lib. III de situ harum Provinciarum scribens, & Izcarem vocant, ut jam diximus. Cæterum flumen Chryso nostro Transylvano, quem a Sebege Sebesianum appellant Chrysum, pari est magnitudine, sed nisi interventu imbrum ac resolutione nivium. Alioquin ubique facile trajicitur citra & pontem & navim. Repente tamen quum incrementum acceperit furit, adeoque rapidum ferunt, ut ne lapideum quoque pontis jugum admittat, eaque causa ligneo Zophiani jungunt. Verum quotannis, eo excusso identidem illis reficitur.

Ab Izcare ad Tarnavo pagum promovimus, qui est ad radices montis Hæmi, ut conscendi incipit, habetque rivum exiguum, & ignobilem nec in tanti ut in literis ponatur; quamquam quidem in Nova Tabula apud Ptolemæum apposuerint, pinxerintque currentem in Danubium quum in Izcarem influat, addito illi etiam lacu in medio, quum nos ne ipsum quidem conspexerimus, tanta siccitate exaruerat. Monte præterea imminente conscenso, & incolis perquisitis diligenter de hoc ipso lacu, nec visu eo latissime protenso assequuti sumus, nec incolarum relatu, quem dixere lacum inibi esse nullum.

Ex Tarnavo ad Hæmi primos colles accessimus, qui adeo asperi fuere & incommodi, quamquam non ardui & eminentes, ut in superandis non sine periculo rotarum per duo milliaria sudaverimus donec ad Vacharel pagum cum occidente sole evasimus, ubi ampla est planities alpebus interjecta, & pluribus circum per radices earum pagis coronata. Nec aliter eadem planities

ties fuga est quam area quæpiam in Civitate, adeo grata videtur aspectu. Cæterum pagani hujus loci referebant nullos prorsus priscis temporibus ibidem colonos habitasse propter latronum frequentiam, eaque etiam causa viatores quoque in agmen coire oportebat quum illac erant transituri. Postea, quo tempore Belgradum nobis ademptum est, Passæ cujusdam industria Solymanus Princeps incolas collocavit, neque id solum hoc loco, sed per totam eam viam qua Hami juga transcenduntur. Et insuper passim locis magis infamibus vicinos Pagos jussit custodiendi gratia excubias apponere, quas singuli pagani ordine inter se partiuntur stipe e communi exhibita. Hæ autem excubiæ sic aguntur. Viæ publicæ locum in montibus deligunt eminentius imminentem sic, ut & viam ipsam habeat sub oculis, & latissime quaquaversus commode possit prospicere; in eoque casula straminea constructa unus dumtaxat homo excubat. Nec aliud ejus officium est, quam ut ubicumque vel in via vel in sylva viderit homines, tympanum pulsat, innuitque eo signo hominibus memoratis animadversos esse ab excubiis. Jam si forte fortuna quopiam loco latrocinium fuisset commissum, ejusdem loci mox incolæ sub quæstionem coguntur, & nisi aut facti fuerint latrocinium suos homines commisisse, aut ostenderint quinam commiserint, æque pœnis mulstantur ac si ipsi revera commisissent. Quo factum est ut alpes illæ secure hoc tempore superentur, etiam paucis comitibus: dum quilibet pagus, ubi antea ipse latrones emittebat, nunc metu pœnæ territorium suum custodiat. Sed jam ad reliqua.

Tertia decima die post a Vaccharel Pago moti primum memoratam planitiem percurrimus; inde pedetentim in colles, mox in montes alios aliis altiores incidimus, per quos in summa enitentes conatu maximo

tandem ad ardua, confragosa, & sylvestria prorsus eve-
cti, ægre in cacumen, & summa juga die illa tota iti-
nere continuato pervenimus: ubi duo Pagi sunt uno
milliari nostro inter se distantes, quorum priori Zuha
Clyffura, Vetren posteriori nomen est. Et in utroque
extant quædam vetustatis monumenta. In Zuha Clyffu-
ra primum in ipso Pago porta eminent operis lateritii
simplex, & supra quadratos lapides sita, magnitudine-
que ampliori multo quam pro usu nostri sæculi. Extra
Pagum ad duos sagittæ jactus Arx fuit, quæ in acuto
colle condita, qui ab ima valle duorum montium al-
tissime a lateribus viæ impendentium medius affurgit.
Manifeste apparet tutelæ cujusdam causa castellum ibi-
dem factum fuisse, quum & angustiae illæ natura for-
tes sint, & alia in parte nulla commodius via deduci
potuit vel veterum judicio, qui si alibi quopiam lo-
co mitiora juga reperissent, non est dubium quin stu-
duissent commodis viatorum.

Sed in Vetren quoque Pago simili in jugo iisdem
montibus interjecto quadratæ Arcis extant ruinæ su-
per etiam terram evectæ, cujus longitudo XL passibus,
totidem latitudo protendebatur; muri crassitudo trium
fuit. Nec alia ædificiorum vestigia vidimus nisi per
pagorum loca, quæ late circum ruderibus erant constri-
ta. Et credibile est Hæmi hic fuisse claustra, quæ ad
repellendos hostium transgressus fuere communita, quem-
admodum de Thermopylis, de portis Caspiis, Albanis,
Zagri, & similibus legitur apud Geographos. Verum
incolæ nostri ævi, ignari bellorum veterum, quæ inter
Græcos, & Thraces, Macedonas, & Romanos succes-
sivis temporibus per eas Europæ partes viguerunt, ad
sua tempora cunctas accomodant, & trahunt ejusmodi
vetustates. Unde & Clyffuræ Pagum Clyffuram alii
Novak debeglie vocant, alii Marci Kraglievith Regu-
lo-

lorum Græciæ, eisque, quoniam per tot successiones in his regionibus dominiorum ipsi quoque illas tenuerunt præsiidiis, cœca vetustatis barbaries originem etiam locorum adscribit. Sed fallitur, quia veterum est utrumque opus. Obscurum tamen iudicatu Græcorum, an Thracum, an Macedonum, an Romanorum existat, quod argumentum nullum aderat, ex quo id perspicere potuisset. Nisi si Philippo patri Alexandri Magni ascribatur, qui Philippos, seu mavis Philippopolim, aut Trimontium (trino enim nomine utitur) Urbem proxime condidit, idque partim contra hostes, partim propter utilitatem vectigalium, qui a mercatoribus accipiebantur, qui secure ea via utebantur ex Thracia in Mysiam, & hinc in Thraciam freti ejusmodi præsiidiis commeabant. Nec nos puto fallit ista conjectura: Strabo etenim in VII de hoc ipso facit mentionem, quum de Strymone amne loquitur, ad quem Philippus eandem Urbem condiderat. Ejus verba hæc sunt., Quoniam Philippus eximio captus studio ut hæc sibi loca vendicaret, maxima ex metallis, & reliqua locorum ubertate vectigalia constituit. " Ego hic Pantaliam municipium fuisse arbitror; quantumque ex Ptolemæi positione possum colligere, affirmare etiam audeo. Aliorum tamen sit iudicium, qui propius rei cognitionem accesserunt: nosque pergamus ad alia.

Dum hæc lustramus in hoc jugo loca, cernebamus a dextra nobis Hæmi altissimos vertices ingentibus circa ubique aliis montibus adjacentibus, & tantam altitudinem perinde atque humeris sustentibus, & attollentibus, quæ maximis nebulis tenebantur. Cogitavi illic esse summos apices memorati Hæmi, quia ex eo jugo quem jam superaveramus nullos videbamus eminentiores. Rogavi paganos quonam nomine tam illi vocarentur montes adeo in coelum ardua, horridaque altitudinis

contententes quam ille, in quo tunc eramus. Responde-
re hunc Kniffavam, ex illis alios Thecchiam alios Vasi-
lizzam vocari, utrinque ambigue; adeo hic agrestes mor-
tales degunt, qui, quantum & ex iis & ex aliis cogno-
scere potuimus a quibus locorum nomina exigebamus,
ne terrarum quidem quas inhabitant notitiam habent.
His igitur contentus hactenus nominibus, quia mora
non dabatur perquirendis verioribus destiti ab hac mo-
lestia, & paganos ablegavi. Inde conversus per me ad
considerandum montis totius statum juxta ea quæ jam
pridem & in Tabulis videram Ptolemæi, & in aliis le-
geram Geographis, perspexi multa vera esse quæ de illo
scripserunt veteres. Non præmittam tamen quin, &
ipse aliquid de eo mittam in literas, idque non pro-
pter ipsum montem potissimum, sed etiam propter alia
quæ ad descriptionem attinent nostri itineris.

Igitur ubi hoc jugum Kniffavæ superatur, ad Va-
tren Pagum appellitur, qui locus ultimus est hu-
jus transitus, ex eoque brevi lenique clivo in Philip-
picos campos descenditur, & ad Strymonem amnem ac-
ceditur. Mons ipse hoc loco ab ipso summo vertice,
de quo supra memoravimus, pandit se velut in duo
brachia, sinistroque orienti exposito, in Pontum dirigit,
dextro vero primum meridiem, mox occidentem petit ad
usque maris Ægæi litora. Ipsa summitas verticis nobis a
tergo linquitur, quam quidam Geographi in tantam al-
titudinem elatam esse memoriæ prodiderunt, ut ex eo
Pontus, & Adria, & Ister, & quicquid locorum inter-
jacet conspiciatur. Quod quum Polybius quoque Histo-
ricus idipsum confirmaret, Strabo in VII minime cum
vera dicere coarguit, dicens id esse impossibile propter
multas aëris densitates, quæ obscurant aciem nostri vi-
sus, & propter spatium nimis longum. Multis tamen
persuasum est id ita esse. Unde & Philippus Deme-
trii,

trii, & Persei pater hac opinione ductus Hæmum conscendit, studio circumspiciendi regiones & loca, per quæ facillime rationes belli gerendi contra Romanos inire posset; quod ludibrio non caruit, quamvis eximius Princeps vitare voluerit adjecto vulgatæ opinioni suo testimonio. Lege Livium Libro x. Dec. iv.

Nos XIV Augusti digressi ab Hæmo campos Philippi-
cos ingredimur, & currente nobis dextra Strymone flu-
vio vix duobus miliaribus confectis occurrit pons, te-
nui ut tunc erat tempus caniculæ anni impositus, quo
perspecto cura diligenti, dignum descriptione judicavi.

Ex quadrato lapide constructus longus est CXVIII
passus, latus minus IX. Quinque habet fornices, medias
III magnas, & altas, extremas utroque in cornu me-
diocres, & humiles; sed majorum duæ collapsæ trabi-
bus erant reparatæ, & quacumque fuit integer commu-
ni lapide stratus est, habetque a lateribus ex quadratis
lapidibus ad umbilicum hominis erecta latera, quæ a
casu tutantur transeuntes, dum conferti concursu inter
se stiparentur, & præterea ut esset locus innitendi iis
qui annem cæteraque subiecta circum oculis prospecta-
rent. In eo nulla visitur inscriptio; cæterum opus Tur-
cicum est. Fluvius cui est impositus Topolniza vocatur,
fluitque ex his Hæmi montibus, quos a sinistra in Pon-
tum directos esse dixeram, moxque a ponte vix duo-
bus millibus passuum lapsus condit se in Strymonem.

Post occurrit oppidum Tatar-pazarciz barbaris dictum,
quod Emporiolum significat, locus satis sordidus, & in-
celebriore sui parte stabulis armentorum, ac ferrariis of-
ficinis conturpatum; quo præterito, ad Pagum Govedar-
ripe Strymonis junctum promovimus, atque ibi noctem
consumpsimus.

Die Augusti xv e Pago Govedar-Philippo, qui &
Philippopolis a Philippo conditore dicitur, præterivimus,

& ad

& ad Pagum Cognuus nominatum promovimus, quia ibi eo die & nocte hospitari malo conductorum ingenio non fuimus permiffi. Mediam tantum pertransivimus. Verum, quantum parvo fpatio temporis eandem Urbem perfpicere potuimus, quod prætextu annonæ vespertinæ comparandæ extorfimus, & pauxillum in altera ejus parte qua exieramus moram traximus, pulcherrimo in loco, in latiffimis campis, & fertiffimis fita eft. Turcis vocatur Philibe: Thracibus, Bulgaris, & reliquis linguæ Illyricæ hominibus, quibus eft poffeffa potiffimum dicitur Ploudin. Romani etiam Trimontium nominavere a tribus monticulis, qui eo loci pene rotundi, in acumen evefti, & junctim directo ordine pofiti in patienti planitie perinde ac fcopuli quidam e mari eminent; adjacet his quartus etiam, fed non æque editus, ifque in linguæ modum porrectus, ac finuatus ea ex parte qua Strymonem refpicit, & Urbem recepit, in dextro latere Strymonis fedet una cum aliis. Urbs autem ipfa magnum occupat fpatium, nec difjectas habet domos ut pleræque aliæ, quamquam hortis immixtas, & latiores quam altiores pro gentis moribus. Si quid infigniorum habeat ædificiorum, quod de omnibus Civitatibus Turcicis dicendum eft, id Tempia, Balnea, Sacerdotum habitacula, & publica Hospitia, quæ Kervenzaray nominantur, vindicant fibi. Cætera omnia humilia, lutea, & ligno commodata, non tamen confpicua. Eo vero etiam obfcuriora, nec inhabitanda hominibus, quod in parte qua maxime oculos habere deberent cæca funt, fimul cum vicis, qui nullis feneftris illuftrantur, ftipati utrinque afferitiis parietibus ipfarum domorum tefta exæquantibus. Quo fit ut quum per vicos ambulas folitudinem diceres, nifi quis tibi occurreret, adeo ex feneftris nemo expicit.

Accolunt Philippopolim præter Turcas Bulgari, &

Rasciani, sed ut servitia habentur. Non tamen a religione Christiana prohibentur. Unde quum in hortis ad Civitatem, eadem jam pertransita, paucillum ut supra dictum est prætextu comitibus injecto constitissemus annonæ gratia comparandæ, quod pagus quem petebamus dicebatur laborare penuria, in Rascianum hominem incidimus, quo interrogato quomodo vocaretur ei genti proximus mons, quem jam antea dixi ab Hæmi vertice prodisse, & dextra nobis Ægæum mare petere, respondit Rupzcam vocari. Inde numquid iisdem in locis sciret extare veterum aliquas ædificiorum ruinas, extensa manu ostendit frustra fornicum Aqueductuum in longum spatium, qui ab hoc ipso monte Rupzca sub monticulis illis tribus in eum usque collem quo sedet Civitas erant inveci. Miratus hoc subjeci: & quid opus fuit aqua peregrina, quum Urbem Strymon ac suburbia illius interstuat? Respondit, audisse se a majoribus nunquam fuisse idoneum Strymonem ad potandum; nec modo esse posse si tunc non fuerit. Retulit post, quum de religione quæreretur, nihil eis de hac decessisse, nisi quod qui eam sustentare, & propagare deberent, paullatim in Turcicam degenerent deficientibus senibus, & pubertate liberioris status illecebris plecta; & simul ostensis digito tribus monticulis, & quartum sedem Civitatis quo loco Philippus Arcem collocaverat, cujus apparent vestigia, eo, inquit, in utroque vertice (duos e tribus demonstrando) duo olim fuere amplissima Monasteria; sic enim parentes suos a majoribus accepisse: illudque, quod in primo fuerat monticulo, quum primum Philippopolis in Turcarum potestatem devenerat sine ullius tempestatibus, & terræmotus interventu hyatu terræ ipso in vertice patefacto haustum fuisse Monasterium. Et nunc eo loci cavum extare, ac videri murorum submersorum summitates, ipsum.

ipsumque Monasterium Divæ Mariæ Virgini fuisse dedicatum. Monachi intus existentes expertes fuisse periculi.

Aliud, quod in Arcis loco erat, quum jussu Turcæ demoliretur quo ejus ruinis aliud quippiam ædificii conderet, LXX ex iis, qui sacrilegis manibus domum Dei frangebant, subitis mortibus per intervalla dierum dum instant operi fuere prostrati, miraculoque apud Christianos utrumque habitum, & mandatum memoriæ nunquam interituræ sua gente incolumi. Si in Urbe moram fecissemus non est dubium quin plura cognoscere potuissemus, quamquam quidquid uspiam inibi veterum Ædificiorum Turcæ reppererunt, & in hodiernum diem usque reperiunt id totum in Templis, Balinea, & publica Hospitia convertunt.

Vicus quo Civitatem transgressi sumus utrinque mercatorias stationes, promiscueque omnium artificiorum officinas, & cauponantium tabernas cum macellis, & hortensium rerum cumulis erat refertus. Accesserat quod & pavementum ejus altius quam pro urbana mundicie, & conditione temporis adeo erat luto obrutum, ac fœdatum, fuligineque ac fumo omnia circum denigrata, ut obturatis naribus præterierimus partem ejus non ultimam.

Alluit autem Philippopolim Strymon fluvius, qui ortus in Hæmi montium jugis, quo loco idem recedit ab Orbello, quæ juga antea dixi summa haberi, labitur per campos Philippicos lato alveo, aquis limpidis & piscosis, primumque ipsam Urbem Philippos sive Philippopolim attingit dextro latere suburbiis ejus in sinistra relictis, ubi ligneo ponte, eoque longo transitu. Inde remotius ad sinistrum latus a via publica evagatus, tribus miliaribus nostris postea in eandem revertitur, in qua Muztassæ ponte lapideo, eoque præclari operis con-

jungitur. Inde circumvectus eam oram collibus exultantem abit dextrorsum versus montes Macedoniae, hofque legens quamdiu in conspectum Hadrianopolis procurrerunt, & cursum in Austrum retorlere ad Ægæum mare usque succedit Urbi Hadrianopolis quamproxime, eoque loci recepto amne Toncia (quem putarem Nesum esse, & Ptolemæo Tonzos dictum) ab Aquilone ex Hæmo monte descendente, ac secante ima Civitatis qua ad suburbia jungitur, in meridiem labitur, donec ad Ægæi maris appulsus littora paullo supra Urbem Aretusam mari miscetur. De quo postea.

Verum ne quid ommittatur, quod ad institutum opus pertineat Pontis memorati descriptionem faciam.

Pons longus est passus CCCXXV, latus VIII, altus sesquihasta velitari in medio ubi est altissimus; quod ad utrumque caput in declive pendet propter ascensum ejus faciliorem, & pluviarum ex eo decursum. Fornices habet XXI, a mediis alios aliis omnes minores. Cætera ut alius, qui est in amne Topoliza ultra Philippopolim, nisi quod ripæ alvei Pontis cornua sustinentes, & dextra, & sinistra quadrati lapidis muro quatuor cubitorum altitudine quadamtenus emunitæ sunt, ne vi aquarum arrosæ solvendi Pontis causa præbeatur.

Prospectum est, & pilarum firmitudini & æternitati. Sub fornicibus quanta est Pontis longitudo fundus fluminis supra, & infra ipsum Pontem confixus est creberimis vallis, & glareæ exaggeratum in tumorem non impense altum, sed eo tenuis quo quum subita fluminis incrementa ingruerint fundamenta pilarum ejus denudare, ac subruere non valeant. Ab utroque autem latere vicum habet, & viæ Trajanæ jungitur, quæ summo studio tenetur, & identidem reformatur.

Vocatur autem Muztaphæ Pons ab auctore Muztapha. Hic enim Bajazitti Principis temporibus gravi jam

senectute effœtus, & opulentus, quum expiandorum peccatorum gratia pro more gentis suæ vellet publico commodo opus aliquod condere, Ponte decrevit Strymonem jungere, idque eo loco viæ publicæ quo, & difficilem & periculosum transitum viatoribus exhibebat. Aggressus itaque opus magnæ & molis, & impensæ magna mente illud perfecit, facileque cum Veteribus certare potest.

Ceterum Philippenſes, ad quos Divus Paulus Apostolus scribit, hujus Civitatis erant incolæ, in cujus campis pugnavit primum Julius Cæsar cum Pompejo, deinde Augustus, & Brutus cum Cassio, tantaque tumulorum per totos latissime campos erectorum cernitur copia, in quamcumque partem oculos verteris, ut numero eos comprehendere non facile possis. Nec dubium est vel præsentium indigenarum testimonio Ducum ac Virorum illustrium fuisse sepulturas. Qui mos unde originem hunc in modum sepeliendi homines summos acceperit nunc non succurrit mihi. Revera tamen sepulturas esse licet & ex Virgilio cognoscere. Ait enim in III de funere Polydori:

*Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens
Aggeritur tumulo tellus.*

Et in VII de Cajeta nutrice Æneæ:

*At pius exequiis Æneas rite solutis,
Aggere composito tumuli, postquam alta quierunt
Æquora &c.*

Est & in VI simile, quod huc facit, de Palinuro:

*Quod te per cæli jucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli,
Eripe me his invictæ malis, aut tu mihi terram.
Injice &c.*

Ubi sepeliendis corporibus, dum ejusmodi tumuli excitari inciperent, primus terram cadaveri injiciebat qui esset proximior consanguineus, vel uxor vi-

ro, vel vir uxori: aut si nullus horum adesset, & res ageretur in exercitu, Dux hoc officio pietatis, aut qui dignissimus extitisset, vel amicissimus fungebatur. Unde & hic Palinurus ab Ænea, & apud Ovidium Penelope exigit a marito ut Telemachus filius communis utrique extrema iusta persolvat, quum dicat:

Ille meos oculos claudat, & ille tuos.

Verum, priusquam exeam e campis Philippicis, dicendum mihi est nonnihil de hac ora terræ debeatne Thraciæ, ac Macedoniæ adscribi. Ptolemæus enim libro III Tab. Europæ x Strymonem amnem oriri in Montibus qui Thraciam dividunt a Macedonia. Strabo quoque, Ptolemæo vetustior, idem videtur sentire in VII Libro. Trans amnem, inquit, Strymonem ad Ponticum ostium, & Hæmum montem cuncta sunt Thracum, excepto litore quod Græci tenent. Nec dissentit Solinus, qui ait inter Macedoniam, & Thraciam Strymonem facere terminum, easque terras, ab Hæmo irrigare. Ad quam sententiam Lucas etiam Evangelista noster in Apostolorum Actis cap. XVI accedit. Navigantes autem, inquit, a Troade recto cursu venimus Samothracem, & sequenti die Neapolim. Inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ Civitas Colonia. At perstante firmiter Ptolemæo, in sententiam it idem Strabo, quum eodem ipso libro VII dicat plerosque totam a Strymone plagam ad Nestum usque amnem Macedoniæ ascribere, quo fortasse Tonciam amnem Nestum vult esse. Solinus, qui etiam Polyhistor, Rhodopem appellat Mygdonium quia est provincia Macedoniæ Thraciæ contermina; & Aristoteles etiam hoc adstipulatur quando dicit, extare in campis Philippicis Macedoniæ aurifodinas quamplures. Mela vero Pomponius scripsit Thraciam montes attollere Hæmum, Rhodopem, & Orbellum, quum tamen totus Orbellus Mysiam insideat. Quo

igitur pacto in utramque partem id probari possit equidem non video, præsertim in hoc cursu itineris, & in tanta non solum novorum, sed etiam veterum auctorum diversitate sententiarum. Unde haud dubie palam est veteres quoque multa scripsisse, ex relatu & lectione priorum, non experientia propria. Ideo nec ipse sudadabo in hoc curriculo, quum & incolæ etiamnum varie de hoc sentiant, aliique Macedonia alii Thraciam hanc attribuunt; & facile futurum arbitror ut harum Provinciarum veterum termini confundantur, & excidant si hoc Imperium majora sumet incrementa. Sed jam ad Strymonem, post quem suo loco etiam de aliis hujus Thraciæ partis amibus Tonzæ, Nesso, Hebro, Melani, Arzo, Athyra, & Bathynia attingemus quædam non indigna consideratione, multisque, & veteribus & novis præterita; qui amnes hoc ordine ut nos posuimus Strymonem sequuti usque ad Promontorium Chrysoceros appellatum, in quo situm est Byzantium, cursum in mare tenent, præter Tonzam, qui miscetur Strymoni. Quare ortus Strymon in Hæmi montis radicibus eo fere ipso loco, in quo recedit ab Orbello, ab Izcaris quoque fonte, quem Ciabrum veteres vocavere, ut jam a nobis antea dictum est, haud multum disjungitur, eo modo quo a Rheno Danubius. Simulac autem caput exierit tenuem admodum referunt esse incolæ, sed quod mox diversis rivis ex Alpium hinc inde jugis prolabantibus auctus sit aliquanto alienis aquis amplior, quod & Pomponius Mela testatur. Vectus inde per multos convallium anfractus aliquot locis per montium sinuationibus dilatatur, hoc ipsum Plinio quoque affirmante, qui dicit eum prius in vii fundi lacus quam cursum dirigat. De quibus tamen lacubus nihil nobis affirmavere incolæ. Nec his angustiis longiore spatio detinetur quam bidui, summis eidem

Hæmi jugis incumbentibus, quæ Philippo olim Regi Macedonum conscensa, curiose etiam peragrata sunt. Eviolus dehinc e montium claustris jugum, quod barbari Illyricæ nationis *Vetren*, nos ventosum dicimus, uti supra est memoratum, in læva dimittit. In dextra vero eos montes quos Vasilizam, & Zlavievi incolæ nominant, & ab Hæmo scissi amne Strymone, nec disjuncti ab Orbello, ut in Tabulis videre est Ptolemæi, Philippopolim usque ubique eundem Strymonem comitati, postmodum per Mygdoniam ultimam è regione Thraciæ provinciam Macedonicam in Ægæum mare descendunt, quæ Lemnos insula, & mons Athos, nobis Sanctus appellatus, eminent. Lapsus autem ab ipso usque fonte in orientem primis semper, & flexuosis progressibus, ubi primum prodit in plana ortum in tergo deserit, cursumque lato jam alveo, & multis aquis conspicuus in vulturum per Philippenfes campos dirigit. Per quos late, initio dextra ora viæ publicæ, sive Trajanæ præfatorum montium ima sæcundando expatiatus, ad Philippopolim in eandem viam redit. Ibi deinde inter Urbem, & suburbium accepto ponte ligneo versus Hæmum ad sinistra recedit, qua per majora ejus planitiæ spatia egressus, & longe lateque divagatus denuo, in memoratam viam majore jam sui & nomine, & existimatione revertitur ad Muztaphæ vicum, ubi & Pontem hujus nominis a conditore nuncupatum subit. Post iterum repetito dextro latere, & v. circiter milliaria nostra emeritus accedit tantum proxime ad Civitatem Hadrianopolim, qua perinde atque ex debito quodam alimine salutata, totus in Austrum torquetur versus Ægæum. In quo tractu duobus pontibus acceptis, priore ligneo, posteriore lapideo, & in via Callipolitana posito, mare demum supra dictum illabitur. Hoc proinde cursu, quem ab Hæmo ad mare obtinet, nescio an plura, verum

rum majora recipit flumina, quam quæ recepit inter montes. Duo primum dextro latere, & utrumque ex montibus Basilicis decurrentem Ztaram Richam, hoc est antiquum flumen, ad Philippopolim, & Ardam paullo infra Hadrianopolim: lævo deinde quinque. Topolnizam citra oppidum Tatar-pazarzik, ultra Jadinam, paullo post Cruzkam, inde Gergovam, mox Tonzam eodem fere loco sub Hadrianopoli quo Ardam. Ubi ponte etiam ligneo jungitur, Tabaclar ab opificio coriariorum Turcis nuncupato, quod ibidem exercetur propter aquarum facultatem. Nec plura discere potuimus, præsertim quæ a dextra ora in eum incidant. Verum quoniam campi Philippenses ad producendam oryzam maxime sunt idonei, eoque genere leguminis multum exuberant, Jadinæ aquis potissimum irrigantur, quæ longa jam indigenarum industria in complures easque amplas paludes infusæ, ac in meatus derivatæ plurium annuum speciem præbent. Quo fit ut mediis etiam caniculæ fervoribus luto ea via scædetur. Nomina autem Strymon tria habet: hoc primum, quod & Græcis, & Latinis commune est; secundum Mariza, quod Illyricum est; tertium Mericz, quod Turcicum. Cæterum quum hodiernum ejus nomen recentiores quidam auctores Hebro adscripserunt Marizam appellantes, minime edocti recte sunt quandoquidem & Græci, & Turcæ, & quæquæ aliæ nationes inibi incolentes Hebrum, hoc temporis Ergienem vocent. Tum illi a Ptolemæo quoque vera sua in Tabulis positio non est attributa. Alluit enim Philippopolim dextro latere, sinistro vero Hadrianopolim. Ptolemæus autem illum, & ab hac Urbe, & ab illa remote collocavit, quum interim & Hadrianopolim cum Philippopoli eandem esse Civitatem scribat, contra classicos auctores, & publicam experientiam. Quod qui videre propriis oculis, & Tabulas ejusdem Ptolemæi diligentius

consideravere facile perspicere potuerunt quod patefacimus. At jam ulterius.

Porro moti ex Pago Cogniis sive Consthyza, quod a statione equorum nomen est sortitus, Clodovizam XVI Augusti, hinc vero ad Hormanles XVII, quæ duo loca simili modo Pagi sunt; & XVIII ad Pontem ac vicum Muztaphæ pervenimus. Qui tractus quoniam aridis collibus, locisque incultis, & nemorosis late patet, nihil in eo offendimus, quod fuisset notatu dignum, præter memoratum Pontem Muztaphæ, de quo jam abunde recensuimus.

Verum XIX Augusti relicto Ponte Muztaphæ venimus Hadrianopolim terra superiori simili. In quo spatium, nec a Ponte multum longe, vidimus dextrorsum in Strymonis ripa oppidum Ciermenium, quod ex ædificiorum ruinis vetustam aliquam Urbem fuisse apparebat. Nunc Zagatenli Zangziaccho sedes est. Zagara autem oppidum est ad radices montis Hæmi situm, qua parte imminet ab ortu campis Philippicis, totusque is tractus una cum ea parte montis præfati Zagarensis Comitatus hoc tempore appellatur, quum antiquo Prætura Bessica vocatus fuerit, a Bessis populis, quos veteres auctores Hæmi accolas, Nessoque amni, & Pangæo monti, in quo sita est Hadrianopolis, conterminos fuisse prodiderunt. De quo lege Ptolemæum, & Pangæi montis apud Vocabularios positionem.

Oppidum vero Ciermenium sequitur amnis Gergova, ille quidem alveo exiguus, minime tamen aquarum indigus. Et mox Civitas Hadrianopolis.

considerare facile perficere poterant quod praestitum
est. At iam necessitas erat ut quaedam
partes muniti ex Pago Cogniti sine Coactibus, quod
ratione eorum nomen est, sortitus, Clodovixam xv
Angusti, hinc vero ad Hormales xvii, quae duo loca
simili modo Pagi sunt; & xviii ad Portum ad vicum
Mustaphae pervenimus. Qui casus quoniam aridis col-
libus, locis inculis, & memoratis late patet, nihil in
eo ostendimus, quod fuisse notam dignum, praeter ma-
moriam Portum Mustaphae, de quo jam abunde re-
cavimus, adduntur etiam, quae sunt Mustaphae veni-
entium xix Augusti relicto Ponte Mustaphae veni-

EXCEDEBAT VENETIIS

ALOYSIUS MILOCCO.

ANNO M D C C L X X I V .

MENSE APRILI.

tem oppidum est, in campo Philippicis, totiusque
partis innotuit ad ortu campis Philippicis, totiusque
magis sua cum ea parte montis praestitit. Narrantur
Comitatus hoc tempore appellatur, quum antea Pra-
torum Bellia vocatus fuerit, a Bellis populis, quos veteres
res auctores Hanni acolas, Nelsopus anni, & Pargro
troni, in quo sit est Hadrianopolis, continetur. In-
de prodiderunt. De quo lege Polumum, & Pargro
montis apud Vocabularios positionem.
Oppidum vero Cernemum sequitur annis Gregorij
ille, quidem alveo exiguis, minime tamen agrum in
dignus. Et mox Civitas Hadrianopolis, etiam antea illi
nomen illi de 3. parte ad ea, nulli mentis sum-
mae cum notione illi de 3. parte sum-
notione illi de 3. parte sum-
notione illi de 3. parte sum-